

Н.О. Боднарчук,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, ст. викладач Старовойт Л.В.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Пріоритети сучасної освіти визначаються запитом суспільства, що відображені у Національній доктрині розвитку освіти України. Зазначається, що наразі в сучасній державі важливим є формування системи безперервної естетичної освіти, яка забезпечує розвиток художніх здібностей особистості. Неабиякий інтерес науковців викликають суперечності між сучасними напрямками розвитку суспільства та реальними вимогами сучасної особистості, які в свою чергу актуалізують проблему розвитку художньо-творчої активності підростаючої нації.

Аналіз попередніх досліджень. Питання розвитку творчої особистості знаходимо висвітлено у працях Ф. Гегеля, Дж. Гілфорда, Й. Песталоцці, Ж. Руссо. Чимало вітчизняних і зарубіжних учених досліджували проблему активізації шляхом вивчення психологічних особливостей особистості у різних видах творчої діяльності (Б. Ананьєв, Д. Богоявленська, Л. Виготський, Г. Костюк, та інші).

У довідникових енциклопедичних виданнях дефініція “активність” тлумачиться на основі семантики запозиченого слова: “активність” (від лат. *activus* – діяльнісний). За енциклопедичним словником термін “активність” означає енергійну, посилену діяльність, діяльний стан [12, с. 33]. С. Гончаренко розглядає активність особистості як здатність людини до свідомої трудової і соціальної діяльності, міру цілеспрямованого, планомірного перетворення нею навколишнього середовища й самої себе на основі засвоєння багатств матеріальної та духовної культури. Активність особистості реалізується у творчості, вольових актах, спілкуванні. Інтегральна характеристика активності особистості – активна життєва позиція людини, яка виявляється в її принциповості, послідовному відстоюванні своїх поглядів, ініціативності, діловитості, психологічній настроєності на діяльність.

Практичний словник синонімів української мови пропонує терміни “активізувати” – похвалявати, спонукувати до дії, розворушувати; “активізуватися” – похваляватися, ставати активнішим, підносити голову; “активний” – діяльний, беручий, непосидючий, невтомний, енергійний, моторний, ініціативний, зарядний, сил. завзятий, заповзятий, наполегливий, завзятий, живий [4, с. 13].

У психологічному словнику за науковою редакцією В. Войтко, активність виокремлюють як “здатність до свідомої трудової діяльності, міра цілеспрямованого, планомірного перетворення людиною навколишнього середовища і саму себе, яка виявляється в її ініціативності, діловитості, психологічному настрої на діяльність” [10, с. 10 – 11].

За психологічним словником-довідником, термін “активність” – це одна з характеристик особистості, яка полягає в здатності бути імпульсом змін у стосунках і навколишнім світом. На думку авторів, на відміну від реактивності у активності джерелом є зовнішній стимул. Крім того, активність є “фундаментальною властивістю усього живого і є критерієм відмінності живої матерії від неживої, так званою мірою. Виявляється активність, як стверджують фахівці, у вольових актах, самовираженні, спроможності піднятися над стандартами, прагненням розширювати сферу своєї діяльності і поведінки, здатності нести в собі потенціал енергії, сили та творчості” [9].

Мета статті передбачає розкриття психолого-педагогічних аспектів розвитку творчої активності особистості в процесі художньої діяльності

Виклад основного матеріалу. У філософському розумінні феномен творчості визначається як такий, що притаманний живій істоті і виступає як механізм продуктивного

розвитку особистості. Стосовно особистості, розвиток тлумачиться “як характеристика якісних змін об’єктів, поява нових форм буття, інновацій та нововведень, пов’язаних із перетворенням внутрішніх і зовнішніх зв’язків цих об’єктів і явищ та переходом їх до нових станів, які ніколи не повторюють з абсолютною точністю ті стани, що вже здійснилися” [1, с. 847 – 848]. Відзначаємо також, що поняття “творчість” використовувалося ще давньогрецькими філософами (Епікур, Гольбах, Гегель, Гельвецій, Дідро, Лейбніц), яких об’єднувала спільна думка що творчість і діяльність перебувають у співвідношенні одне до одного, як родове до видового [5, с. 52]. Цей процес тісно взаємопов’язаних з кількісними та якісними перетвореннями особистості з моменту народження і до кінця життя.

Як і А. Маслоу, К. Роджерс визначає творчу активність як природну особливість, притаманну людині. Творчий процес, за К. Роджерсом, полягає у створенні нового продукту. З одного боку, цей процес можливий завдяки унікальності індивіда, з іншого – завдяки подіям, емоціям та внутрішньому станові особистості та необхідним матеріалам. Автор погоджується з представниками гуманістичної теорії, що творча активність є необхідним елементом процесу самоактуалізації особистості.

Представник гуманістичної теорії Е. Фромм вважає, що творча активність – це здатність людини “використовувати власні природні сили і реалізовувати закладені в ній потенційні можливості”. На думку вченого, ознакою творчості є оригінальність, спонтанність, творче самосприймання, а умовою творчості – розвиток власного “Я”. Саме ті якості особистості, що є “результатом творчої активності і базуються на спонтанних проявах, надають особистості основу її цілісності” [8, с. 92; 307]. Учений вважав, що особистість може бути автономною та унікальною. Досягнення вільного стану вимагає від неї прояву спонтанної активності. Такою спонтанною активністю, на думку автора, наділені діти, які зазвичай діють у відповідності зі своєю внутрішньою природою.

Досліджуючи проблему творчості, Дж. Гілфорд і Е. Торренс визначають творчість як індивідуальну властивість, що виявляється у здатності особистості знаходити нові оригінальні шляхи реалізації будь-яких завдань. Автори виокремили ознаки творчості особистості: оригінальність – здатність нестандартно розв’язати проблему; семантична гнучкість – словесна гнучкість мислення, мовленнєва творчість; образна адаптивна гнучкість – здатність виділяти функції об’єкта, щоб побачити в ньому нові можливості [3, с. 433 – 456].

Узагальнення наукових праць уможливило висновок стосовно того, що творчість – це особливий вид діяльності особистості, що несе задоволення. Для творчої особистості можливість творити є одним із основних мотиваційних потреб будь-якої її діяльності. У контексті вивчення теоретичних засад проблеми зазначимо, що праці Дж. Гілфорда, Е. Торренса, А. Маслоу, К. Роджерса, Е. Фромма, З. Фрейда та К. Юнга ґрунтуються на аналізі джерел формування творчої активності та висвітлюють потреби, інтереси й мотиви діяльності особистості. Потреба, що є основою творчого інтересу і мотивації на творчість, здатна виступати джерелом збудження активності. Основним показником творчої активності є індивідуальність та неповторність дій у реалізації образу “Я”.

У історико-психологічних дослідженнях Л. Виготського підкреслюється, що активність зумовлена використанням “психологічних знарядь”. Їх застосування може мати як зовнішню, так і внутрішню форму. “Психологічне знаряддя” слугувало свідомим бажаним стимулом для суб’єкта. Індивід таким чином розглядався як активний. На думку Л. Виготського, самореалізація можлива тільки в результаті постійної багаторазової практики у вигляді діяльності. Важливим є те, підкреслює автор, що найбільш цінним та продуктивним вираженням для суб’єкта є творче самовираження. Роботи Л. Виготського підтверджують феномен уявлення про активність. Досліджуючи феномен активності, вчений приділяв увагу розвитку під час процесу творчої діяльності або під час творчого самовираження [2].

На думку О. Леонтьєва, немає діяльності поза активністю і активності поза діяльністю. Автор аналізує три види співвідношень активності та діяльності, де активність в системній організації діяльності може посідати різні місця: активність – динамічна діяльність, що

забезпечує формулювання потреб, формування установок, становлення психічного образу; активність – динамічний бік діяльності, під час якої відбуваються процеси здійснення діяльності (від мотиву до мети); активність – момент відтворення діяльності (мотивів, мети, засобів) та основного поштовху до інших якісних форм діяльності [7].

Аналіз теоретичного матеріалу дозволяє стверджувати, що поняття активність передусім лежить в одній площині з поняттям “діяльність”. Відповідно до теорій Л. Божович, Л. Виготського, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна, Д. Узнадзе, Д. Фельдштейн, активність реалізуються в процесі взаємодії особистості з навколишнім середовищем та в діяльності, а також є відображенням цієї взаємодії.

Проблема визначення поняття активності є достатньо багатоаспектною та різнобічною. Адже “активність” вивчається і як загальна окрема категорія, і як біологічний складник, психологічна, фізіологічна особливість тощо. При цьому звертаємо увагу на ту обставину, що усі аспекти активності є тісно взаємопов’язаними, їх не слід розглядати як тотожні. Таким чином, вище зазначене дозволяє охарактеризувати зв’язок активності і діяльності в межах єдиного визначення, але не одним тим самим поняттям. Активність є сукупністю мотивів, потреб та дій, що забезпечують становлення, реалізацію та розвиток діяльності.

Творча активність, на думку Т. Коваленко, є вищим рівнем прояву пізнавальної активності людини, якістю особистості, її інтегральною характеристикою. Автор визначає творчу активність як якість особистості, сутність якої полягає у готовності здійснювати ініціативні, новаторські дії у царині мистецтва. У контексті дослідження автор стверджує, що творча активність “має формуватися у процесі різних видів творчої діяльності, знаходити своє виявлення через різноманітність цієї діяльності, сформованість потреби та інтересу до опанування певним різновидом мистецтва, самостійність і пізнавальну активність” [6, с. 17].

У своїх роботах І. Руденко наголошує, що “основою формування творчої активності засобами образотворчого мистецтва є ціннісний принцип симульганності сприйняття образу дійсності з виникненням симульганного ефекту”. Авторка вважає, що творча активність є “стимулюванням творчої уяви і творчої фантазії, що виконують функцію перетворення, передбачає домислювання можливих образів у заданому контексті (сюжет, колір, лінія, композиція)” [11, с. 14]. Саме перетворення є, на думку науковця, виявом творчої активності.

Висновки. Отже, поняття творчість тісно пов’язане з поняттям активність. Психологічною основою активності є потреби та мотиви особистості, які є спонукальною силою, що стимулює до творчої активності, тим самим до реалізації дій та діяльності. Оскільки творча активність – форма взаємообумовленої реалізації різних видів діяльності, її можна розглядати як особистісну інтегративну якість, що реалізується в творчій діяльності. Підґрунтям для реалізації творчої активності є внутрішні психічні процеси та ставлення до довкілля.

Література

1. Абушенко В. Л. Развитие // Всемирная энциклопедия: Философия / [Гл. науч. ред. и сост. А. А. Грицанов]. – М. : АСТ, Мн. : Харвест, Современный литератор, 2001. – 1312 с. 5
2. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Лев Семенович Выготский. □ М. : Педагогика Пресс, 1999. □ 536 с. 9
3. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта : психология мышления / Дж. Гилфорд; [сб. переводов с нем. и англ. под ред. А. А. Матюшкина]. – М. : Прогресс, 1965. – с. 433 – 456. 8
4. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови : 2-ге вид-ня / С. Караванський. – К. : Українська книга, 2000. – 480 с. 2
5. Кардашов В. М. Теоретичні та методичні засади художньо-творчого розвитку школярів : монографія / Володимир Миколайович Кардашов; [під ред. Н. А. Кушаєва]. – Бердянськ : ТОВ “Будинок техніки плюс”, 2000. – 160 с. 6
6. Коваленко Т. В. Формування творчої активності молодших школярів засобами української народної іграшки : автореф. дис. канд. пед. наук. 13.00.02. / Т. В. Коваленко. – К., 2002. – 20 с. 11
7. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / Алексей Николаевич Леонтьев. – [2-е изд.]. – М. : Политиздат, 1977. – 287 с. 10

8. Міщиха Л. П. Психологія творчості : навч. посіб. [для студ. ВНЗ] / Лариса Петрівна Міщиха. – Івано-Франковськ : Гостинець, 2004. – 448с. 7
9. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник : навч. посіб. – К. : Каравела, 2012. – 328 с. 4
10. Психологический словарь (на укр.языке) / под. ред. В. И. Войтко. – К. : Вища школа, 1982. – 215 с. 3
11. Руденко І. В. Методи формування творчої активності младших подростков средствами изобразительного искусства. Серия: Гуманитарные науки // Весник КГУ им. Н.А. Некрасова. 2003. Т.19. с. 13 – 16. 12
12. Советский энциклопедический словарь / [гл. ред. А. М. Прохоров; ред. А. А. Гусаев и др.]. – [4-е изд.] – М. : Сов. энциклопедия, 1987. – 1600 с. : ил. 1

Е.Б.Брилін,
канд. пед. наук, доцент,
В.Л.Бриліна,
канд. пед. наук, доцент,
кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

МУЗИЧНА ТВОРЧИСТЬ У КОНТЕКСТІ АКТУАЛІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Постановка проблеми. Розвиток національної системи освіти в Україні, потребує вдосконалення існуючих форм і методів професійної підготовки педагогічних кадрів. У Законі України «Про освіту» визначено, що навчальні заклади повинні забезпечити пріоритет розвитку культури і художньо-естетичної спрямованості учнівської молоді. У цьому зв'язку пошук нових теоретичних та практичних підходів до функціонування сучасної мистецької освіти має незаперечне значення для успішного вирішення цих завдань. Актуальним у теперішній час є уточнення ролі естетизації музичної творчості майбутнього вчителя мистецтв для вирішення нових творчих ідей.

Мистецький напрямок творчості є найвищою формою діяльності, тому її об'єм відзначається всіма можливими проявами активності, вираженими у формах предмета або ідеї. Поняття творчості відзначається не тільки результатами творчої діяльності, а й характером життєдіяльності, здібностями, талантом, активністю, творчою ініціативою. При цьому визначальними є творчі процеси, що викликають суттєві зміни у сфері мистецтва, науки, культурі побутового життя.

Мета статті. Проаналізувати сутність музично-творчого процесу, визначити його естетичні джерела та розкрити значення в професійній підготовці майбутніх фахівців музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Під впливом наукових досліджень А. Гаральського, А. Лосева, А. Міллера та ін. доведено, що у ширшому розумінні слова творчість є активною взаємодією об'єкта і суб'єкта, в ході якої суб'єкт цілеспрямовано змінює, створює нове, соціально значиме відповідно до вимог об'єктивних закономірностей. Активно впливаючи на навколишній світ, суб'єкт самовдосконалюється, тому творчість – це процес такої взаємодії суб'єкта і об'єкта, в якому суб'єкт активно, впливає на зовнішній світ. Об'єкт – це те, на що спрямована діяльність, вид діяльності особливості, якого визначається характером діяльності.

Суть творчого процесу полягає в тому, що митець надає об'єктам своєї діяльності форму, яка відповідає вимогам суспільства, задовольняє певні потреби, створює нове на матеріалі існуючого, освоєного раніше, перетвореного, синтезованого свідомістю і втіленого в життя. При цьому творчість розглядається відокремлено від проблем суспільства, оскільки вона вписується в певну систему соціально-економічних відносин і завжди відображає характерні риси та проблеми суспільства.